



“อีตลีสอง” ความร่วมสมัยแห่งวิถีชีวิตชาวอีสาน

“Twelve Traditions” Contemporary for Northeastern People

พระมหานิพิฐพนธ์ จีรวฑฒโน

Phramaha Nipitpon Ciravaddhano

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Social Studies, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: nipitpon.von@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received): 3 กรกฎาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised): 11 พฤศจิกายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted): 24 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

อดีตสองปัจจุบัน ปัจจุบันสองอนาคต เช่นเดียวกับสังคมและวัฒนธรรม ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดและสภาพแวดล้อมก็เปลี่ยนไปเรื่อยๆ แต่การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มาเกี่ยวข้องกัน เช่นเดียวกับประเพณีอีตลีสองนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อีตลีสอง ความร่วมสมัยแห่งวิถีชีวิตชาวอีสานเป็นการเอาคำสอนพระพุทธศาสนามาผสมผสานให้เข้ากับวิถีชีวิตของชาวอีสานในการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอีตลีสองในสังคมปัจจุบัน คือ สังคมหลังยุคโควิด การเปลี่ยนแปลงทางการสื่อสารตามกระแส โลกในปัจจุบันที่เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทในชีวิตของมนุษย์เรา ผู้คนสามารถเชื่อมต่อและติดต่อสื่อสารกันได้อย่างไร้พรมแดน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือคนในสังคมปัจจุบัน มีปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวหรือมีความใกล้ชิดกันน้อยลง แม้จะอยู่ท่ามกลางผู้คนจำนวนมากมีเพื่อนนับร้อยคนในโซเชียลมีเดีย แต่ผู้คนกลับรู้สึกเหงา และรู้สึกเหมือนกับว่าอยู่คนเดียวมากขึ้นทุกวัน จึงส่งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงอีตลีสองต่อวิถีชุมชน ชาวบ้านเห็นว่าความมีน้ำใจไมตรีของในชุมชนลดลง สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวก็เปลี่ยนแปลงไป และการเคารพนับถือกันน้อยลง ซึ่งถ้าการนำอีตลีสองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมนั้นจึงเหมาะสม ซึ่งทุกคนควรร่วมมือกันเพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบ อันจะส่งผลให้มีการสร้างงานเกิดขึ้นในชุมชน ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ต่ออีตลีสองในสังคมปัจจุบันมีมากขึ้นเนื่องจากการสื่อสารในสังคมปัจจุบันอีตลีสอง คือ คำตอบและเหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่

คำสำคัญ: อีตลีสอง, สังคม, วัฒนธรรม

Abstract

From the past to the present, and likewise looking towards the future, society and culture are constantly changing due to evolving human needs and ever-changing environments. The speed of change depends on interrelated factors. Just like the traditions of the Isaan region have evolved over time, influenced by the contemporary way of life and the infusion of Buddhist teachings into the Isaan community for coexistence in today's society.



Factors influencing the change in Isaan traditions in today's society include the post-COVID society, the shift in communication trends, and the current world where technology and the internet play significant roles in human life. While people can connect and communicate seamlessly, paradoxically, individuals in today's society seem to have less direct interaction or closeness. Despite having numerous online connections, people often feel lonelier and as if they are increasingly isolated, impacting the Isaan traditions within the community.

Residents notice a decline in community compassion, changes in family dynamics, and reduced mutual respect. Incorporating Isaan traditions as a framework to address societal issues is suitable, requiring collective efforts to create exemplary communities. This collaborative action can lead to job creation within the community and a greater impact on Isaan traditions due to the prevalent communication in today's society. Isaan traditions serve as an answer and are fitting for modern society.

Keyword: Twelve Traditions, Social, Culture.

บทนำ

ดินแดนภาคอีสานร่ำรวยไปด้วยแหล่งอารยธรรม วิธีการดำรงชีวิตของผู้คนในแถบนี้มีลักษณะเป็นแบบผสมผสานกลมกลืนกันอย่างลงตัว ระหว่างระบบความเชื่อแบบดั้งเดิมที่นับถือผี วิญญาณ ไสยศาสตร์ เคล็ด ลาง อาถรรพ์ และยังมีนับถือเทพเจ้าและเทวดาตามคติของพราหมณ์-ฮินดู วัฒนธรรม พุทธของชาวไทยอีสาน จึงมีลักษณะเป็น พุทธแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) ซึ่งความเชื่อถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ มีมาก่อนที่พุทธศาสนาจะแผ่ขยายเข้ามา จึงปรากฏใน “ฮีตสิบสอง” ซึ่งเป็นวิธีการดำรงชีวิตของชาวอีสานในรอบปีโดยที่ฮีตสิบสองจะมีพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อในความมีอยู่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ และนอกจากนี้ชาวอีสานยังประกอบพิธีกรรมอย่างอื่นควบคู่กับประเพณีสิบสองเดือนอีกด้วย เช่น พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ ประเพณีลงช่วง เดือนห้า (เลี้ยงผี) ฯลฯ วิถีชีวิตงานบุญสำคัญเกิดขึ้นอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง นั่นหมายความว่าในรอบ 1 ปี ภูมิภาคแห่งนี้จะมีงานบุญประเพณีจัดขึ้นอย่างน้อย 12 งาน บุญประเพณีที่ถูกจัดขึ้นตลอด 12 เดือนนี้ จึงถูกเรียกว่าฮีตสิบสอง ได้แก่

1. เดือนอ้าย : บุญเข้ากรรม
2. เดือนยี่ : บุญคูณลาน
3. เดือนสาม : บุญข้าวจี
4. เดือนสี่ : บุญผะเหวด
5. เดือนห้า : บุญฮุดทรง หรือบุญสงกรานต์
6. เดือนหก : บุญบั้งไฟ
7. เดือนเจ็ด : บุญซำฮะ
8. เดือนแปด : บุญเข้าพรรษา
9. เดือนเก้า : บุญข้าวประดับดิน
10. เดือนสิบ : บุญข้าวสาก
11. เดือนสิบเอ็ด : บุญออกพรรษา
12. เดือนสิบสอง : บุญกฐิน

บุญประเพณีที่ถูกจัดขึ้นตลอด 12 เดือนนี้จึงถูกเรียกว่า ฮีตสิบสอง ซึ่งคำว่า “ฮีต” มาจากคำว่า จาริต ส่วนคำว่า “สิบสอง” ก็คือจำนวน 12 เดือน ในรอบ 1 ปี “ฮีตสิบสอง” จึงแปลว่า “จาริตที่ปฏิบัติกันในแต่ละเดือน” ซึ่งตรงกับทางภาคกลางว่า ประเพณี 12 เดือน นั่นเอง หรือ “ฮีตสิบสอง” คือความร่วมมือแห่งวิถีชีวิตชาวอีสาน แต่ทุกงานบุญประเพณีนั้นมีคุณค่าและความสำคัญต่อชาวอีสานอย่างแท้จริง นอกจากนั้นเราจะได้เห็นชาวอีสานหอบหิ้วของทำบุญจนเต็มมือแล้วเรายังได้เห็นการแต่งตัวแบบงดงามเฉพาะแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิงไม่ว่าจะวัยเด็กหรือผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพราะสำหรับชาวอีสาน งานบุญคือพื้นที่สร้างสรรค์ทางสังคม เป็นพื้นที่ให้อัพเดทข่าวสารในชุมชน และแน่นอน งานบุญก็ยังเป็นพื้นที่สำหรับถ่ายรูปสวยๆ งามๆ เพื่อจะได้อัพโหลดลงโซเชียลมีเดียและแบ่งปันให้แก่ญาติมิตรไกลบ้านได้รับชมกันอีกด้วย

นอกจากวิถีชีวิตชาวอีสานที่แสนจะเรียบง่ายนั้นในงานบุญ “ฮีตสิบสอง” ยังเป็นงานบุญในการบูชาพระพุทธศาสนาเพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตร่วมสมัยในชุมชนและเกิดความสามัคคีในสังคมปัจจุบัน อาจนับรวมถึงชุมชนบนโลกออนไลน์ด้วยนั่นเอง ดังนั้นคนอีสานจึงให้ความสำคัญและเคร่งครัดในการปฏิบัติตาม “ฮีตสิบสอง” เป็นอย่างมาก

ความรู้เกี่ยวกับฮีตสิบสอง

“ฮีตสิบสอง” คือความร่วมมือแห่งวิถีชีวิตชาวอีสาน เป็นประเพณีในแต่ละเดือนในรอบ 1 ปี ที่วิถีชีวิตคนอีสานยึดถือปฏิบัติกันมา ซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติเหมือนกันหมด “ฮีตสิบสอง” เริ่มต้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดทราบแต่เพียงว่ามาจากเวียงจันทน์ เป็นจาริตที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ (แพรวภัทร ยอดแก้ว, 2562)

ฮีตสิบสองคืออะไร

คำว่า “ฮีต” เป็นภาษาลาว ซึ่งเอามาจากคำศัพท์ของภาษาบาลี โดยภาษาบาลีหรือบาลีใช้ว่า “จาริตต” อ่านว่า จา-ริต-ตะ แล้วชนชาวลาวและไทอีสานก็นำมาใช้ในภาษาของตนว่า “จาฮีต” ต่อมากร่อนคำ โดยตัดคำหน้า คือ คำว่า “จา” ออกเหลือ “ฮีต” คำเดียวโดดๆ จากหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ “จาริต” เป็น คำนามแปลว่า ประเพณีที่สืบทอดกันมานาน ส่วน “จาริตประเพณี” มีความหมายว่า “ระเบียบประเพณีที่นิยมและประพฤติกันสืบมา ถ้าฝ่าฝืนถือว่าเป็นความผิดความชั่ว” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 318) ฮีต มีทั้งหมดสิบสอง จึงเรียกว่า “ฮีตสิบสอง”

“ฮีตสิบสอง” จึงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของวิถีชีวิตของคนภาคอีสานที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งฮีตสิบสองก็คือประเพณีที่ปฏิบัติในแต่ละเดือนในรอบ 1 ปี ทั้งยังเป็นการพบประสังสรรค์ในหมู่ญาติมิตร อีกด้วย

การปฏิบัติฮีตสิบสอง

การปฏิบัติฮีตสิบสองนั้นบางคนปฏิบัติครบทั้งสิบสองฮีต บางคนปฏิบัติเป็นบางฮีตพร้อมทั้งเหตุผลของการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามฮีตนั้นๆ ข้อมูลต่อไปนี้แสดงถึงการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติของแต่ละฮีตพร้อมทั้งเหตุผลที่ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ

ฮีตที่ 1 บุญเข้ากรรม (บุญเดือนอ้าย)

กำหนดขึ้นในเดือนอ้าย จะเป็นวันใดก็ได้แต่มักนิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส (อาบัติหนักรองจากปาราชิก) โดยการเข้าพิธีปวารณากรรมเพื่อให้อาบัติเป็นพระภิกษุผู้บริสุทธิ์ และสามารถบรรลุมรรคผลได้ ชาวอีสานจึงนิยมทำบุญกับพระภิกษุที่เข้าพิธี



ปรีวาสกรรมเพราะจะได้อันสงส์มาก นอกจากนี้ ชาวอีสานยังเชื่อว่าการเข้ากรรมของพระภิกษุเกิดขึ้นเพื่อทดแทนพระคุณมารดาเพราะมารดาอยู่กรรมหรืออยู่ไฟหลังจากคลอดบุตรแล้ว ได้รับความทุกข์ทรมาน ดังนั้นเมื่อบุตรชายบวชเพื่อทดแทนพระคุณมารดาก่อนสักต้องเข้าอยู่กรรมเพื่อทดแทนพระคุณมารดาจึงจะได้อันสงส์แรง

โดยมากงานบุญในเดือนนี้มักจะเป็นพิธีกรรมทางสงฆ์เสียมากกว่า จะเห็นได้ว่าแท้ที่จริงแล้วช่วงระยะเวลาการเข้ากรรมของพระสงฆ์นั้น เป็นช่วงที่ท่านแสดงซึ่งอาบัติที่เคยกระทำความและยอมรับในการทำผิดนั้น มิได้บริสุทธิ์กว่ากาลที่ผ่านมา แต่เป็นความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน ชาวอีสานก็ยังให้ความสำคัญกับงานบุญในเดือนอ้ายนี้อยู่มากแม้จะมีจำนวนลดน้อยลงบ้างตามกาลเวลา

พิธีกรรม

สถานที่เข้ากรรมต้องเป็นสถานที่สงบไม่พลุกพล่าน ส่วนมากมักปลูกเป็นกุฏิหรือกระท่อมชั่วคราวเล็กๆ และต้องเตรียมเครื่องอัฐบริขารให้พร้อม ระยะเวลาในการเข้ากรรมที่ปฏิบัติตามประเพณีนิยมของชาวอีสานปกติจะอยู่ที่ 9 ราตรีแรกเรียกว่า “อยู่ปรีวาส” ส่วน 6 ราตรี ต่อมาเรียกว่า “อยู่มานัต”

สำหรับฆราวาสที่เกี่ยวข้องกับพิธีบุญเข้ากรรมต้องถวายอาหารแด่พระภิกษุตลอดที่เข้ากรรมรักษาศีล (ศีลห้าหรือศีลแปดก็ได้) ในวันที่พระภิกษุออกจากกรรมต้องมีการทำบุญให้ทาน ได้แก่ การตักบาตรถวายภัตตาหารและฟิงเทศน์ เป็นต้น

ฮีตที่ 2 บุญคุณลาน (บุญเดือนยี่)

เป็นประเพณีที่ทำในเดือนยี่ หลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จเป็นประเพณีที่แสดงถึงความเคารพบูชาและขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับข้าว เช่น ผีปู่ตา แม่โพสพ และความอุดมสมบูรณ์ของข้าว ว่าถ้าข้าวที่กองอยู่บนลานนั้น มีจำนวนมากแสดงว่ามีความอุดมสมบูรณ์เป็นการทำขวัญข้าวเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้ปลูกที่นา สัตว์เลี้ยง ที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำนา เช่น วัว ควาย รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการทำนา เช่น ไถเคียว เป็นต้น

พิธีกรรม

สถานที่ที่จะทำบุญคุณลานจะเป็นลานนวดข้าวของเจ้าของนา นำข้าวที่มัดเป็นพ่อนๆ มากองเรียงกัน เรียกว่า “ลอมข้าว” จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 9 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์มีการวงด้ายสายสิญจน์รอบลอมข้าว เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้ว ถวายภัตตาหารเพลและนำข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงญาติพี่น้องและแขกที่มาร่วมทำบุญ หลังพระสงฆ์ฉันเพลเสร็จจะมีการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ที่หล่อเจ้าภาพจะนำไปประพรมให้ วัว ควาย ที่นา เครื่องมือในการทำนาเพื่อเป็นสิริมงคลและเชื่อว่าการทำบุญจะทำให้ได้ข้าวเพิ่มมากขึ้นๆ ทุกๆ ปี

ในปัจจุบันการทำบุญคุณลานค่อยๆ เลือนหายไป เนื่องจากมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในเรื่องของการเก็บเกี่ยวและการนวดข้าวทำให้ไม่มีลานนวดข้าวเหมือนในอดีต จึงเกิดพิธีกรรมใหม่ขึ้นมาทดแทนบุญคุณลาน คือ “บุญกุ่มข้าวใหญ่” ซึ่งเป็นการทำรวมกันทั้งหมู่บ้าน โดยอาจจะใช้ลานวัด หรือสถานที่เหมาะสมอื่นๆ จัดเป็นลานข้าว ก่อนวันทำบุญชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกไปกองรวมกันที่ลาน ในวันทำบุญตอนเย็นจะมีการเจริญพระพุทธมนต์ รับศีลรับพร ฟังธรรมเทศนากลางคืนมีมหรสพ รุ่งเช้ามีการถวายอาหารแด่พระสงฆ์ ถวายข้าวเปลือก โดยนำข้าวเปลือกไปขายและถวายเงินให้กับวัด

ฮีตที่ 3 บุญข้าวจี่ (บุญเดือนสาม)

เป็นประเพณีที่ทำในเดือนสาม ซึ่งจะเป็วันใดก็ได้แต่ส่วนมากมักจะเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชา การทำบุญข้าวจี่เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียว การทำบุญข้าวจี่นี้สอดคล้องกับ

คงสืบเชื้อที่หนึ่ง สำหรับประชาชนทั่วไปที่บอกว่าเมื่อได้ข่าวใหม่ เจ้าของจะต้องนำไปถวายพระหรือทำบุญก่อนอื่น

ข้าวจี คือ ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำมาปั้นเป็นรูปวงรีขนาดเท่าไข่เป็นหรือกำปั้น แล้วใช้ไม้ไผ่เหลากลมๆ เสียบตรงกลางตามทางยาวของก้อนข้าวเหนียว โรยด้วยเกลือแล้วนำไปย่างไฟอ่อนๆ ให้เหลืองกรอบและมีกลิ่นหอม จากนั้นนำไข่ไก่ที่ตีไข่ขาวและไข่แดงให้เข้ากันมาทาบนข้าวเหนียวให้ทั่วแล้วนำไปย่างไฟอีกทีหนึ่ง แต่ในปัจจุบันข้าวจีมักปั้นเป็นก้อนกลมๆ ค่อนข้างแบนย่างไฟให้เหลืองแล้วทาด้วยไข่ไก่นำไปย่างไฟอีกทีให้สุกแล้วจึงนำมารับประทาน ข้าวจีนี้บางแห่งจะใส่น้ำอ้อยไว้ข้างในด้วยเพื่อให้มีรสหวาน และหาทานได้ง่ายมีขายทั่วไปในปัจจุบัน

พิธีกรรม

เมื่อถึงวันนัดหมายทำบุญข้าวจี ชาวบ้านจะตื่นแต่เช้ามีดเพื่อจัดเตรียมทำข้าวจีไปใส่บาตรในตอนเช้า พร้อมกับนำอาหารคาวหวานไปถวายด้วยข้าวจีที่ใส่บาตรจะใส่ถาดประมาณ 7-9 ถาด

เมื่อถึงศาลาการเปรียญ พระสงฆ์ทุกองค์ที่นิมนต์มาจะนั่งลงที่อาสนะ ผู้เป็นประธานในพิธีจะพาญาติโยมมารวมกันอยู่บนศาลา มีการกล่าวคำบูชาดอกไม้ กราบไหว้พระรัตนตรัย รับศีล พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ตักบาตรถวายข้าวจี แล้วยกไปถวายพระภิกษุสามเณรพร้อมอาหารหวานคาวก่อนยกไปถวายมีการกล่าวคำถวายข้าวจีด้วย ซึ่งคำกล่าวถวายข้าวจี มีดังต่อไปนี้

คำถวายข้าวจี หน่อแก้ว ([ออนไลน์])

อิมัสมิญ ฐาเน อิมานิ มะยัง ภันเต พาหิระอันทานิ ปิณฑะปาตานิ ภิกขุสงฆ์สัสสะ โอนชะยามะสาธุโน ภันเต ภิกขุสงฆ์ อิมานิ พาหิระอันทานิ ปิณฑะปาตานิ ปฏิคคัณหาตุ จิณะรัตตัง อตถายะ หิตายะ สุขายะ

คำแปล

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายก้อนข้าวจีทั้งหลายเหล่านี้แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ก้อนข้าวจีทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนานเทอญ

ฮีตที่ 4 บุญผะเหวด หรือบุญมหาชาติ (บุญเดือนสี่)

บุญผะเหวดจะทำการในวันข้างขึ้นหรือข้างแรม คือเป็นวันใดก็ได้ของเดือนสี่ ใช้เวลาทำบุญ 2-3 วัน โดยมีมูลเหตุมาจากความเชื่อที่ว่าหากสามารถฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้จบภายในวันเดียวจะได้พบกับพระศรีอริเมตไตรย ดังนั้น ชาวอีสานจึงทำบุญผะเหวดขึ้นในเดือนสี่ของทุกปี

พิธีกรรม

การทำบุญผะเหวดเป็นบุญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระที่เข้าร่วมในพิธีต้องครบกับจำนวนกัณฑ์เทศน์ ซึ่งพระที่มาเทศน์จะไปนิมนต์พระวัดต่างๆ มาเทศน์ตามกัณฑ์ที่แบ่งไว้ ส่วนชาวบ้านก่อนจะถึงวันงานจะไปที่วัดช่วยกันตกแต่งประดับประดาศาลาโรงธรรมด้วยดอกไม้พวงมาลัยและธง มีการจัดเตรียมเครื่องบูชาคาถาพัน ประกอบด้วยหมากพันคำ เมี่ยงพันคำ เทียนพันเล่ม ดอกไม้ มวนยาจุดพันมวน ข้าวตอกใส่กระตังพันกระตัง ตุงกระดาศ (ธงกระดาศ) พันธง

ศาลาโรงธรรมต้องตกแต่งให้มีสภาพคล้ายป่า เนื่องจากพระเวสสันดรเคยเสด็จประทับในป่า โดยมีการนำต้นอ้อย ต้นกล้วย มามัดตามเสาทุกต้น และชิงด้วยด้ายสายสิญจน์รอบศาลาระหว่างเสาศาลาโรงธรรม

ส่วนทางด้านตะวันออกของศาลาโรงธรรมจะปลูกหอพระอุทิศขึ้นพร้อมกับมีเครื่องอัฐบริขารอยู่ภายในหอ คือ บาตร 1 ใบ กระโถน 1 ใบ กาน้ำ 1 ใบ ร่ม 1 คัน สบงจีวร 1 ชุด สำหรับถวายพระอุทิศ



เป็นที่สมมติว่า จะเชิญพระอุปัชฌาย์มาประทับเพื่อปราบมารที่จะมาขัดขวางการทำบุญการเชิญพระอุปัชฌาย์ จะทำในเวลาประมาณ 14-15 นาฬิกา ในวันรวม (มื่อโฮม)

หลังจากเชิญพระอุปัชฌาย์เสร็จแล้ว จะเป็นพิธีแห่พะเหวดเข้าเมือง ซึ่งเป็นเวลาประมาณ 16-17 นาฬิกา ของวันรวมนั่นเอง ขบวนแห่ประกอบไปด้วยเสียงหรือคานหามสำหรับพระพุทธรูป (สมมติว่า เป็นพระเวสสันดร) ตามด้วยเสียงหามพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสวัดของหมู่บ้าน ตามด้วยขบวนกลองยาว และญาติโยมที่มาร่วมขบวนแห่โดยมีหนึ่งถือดอกไม้อีกหนึ่งจับผ้าพะเหวด ซึ่งจะมีรูปวาดเรื่องราวของ พระเวสสันดรตั้งแต่กัณฑ์ที่ 1 ถึงกัณฑ์ที่ 13 เมื่อขบวนแห่พะเหวดเข้าวัด จะเวียนขวารอบศาลาที่เป็น สถานที่ใช้ฟังเทศน์ 3 รอบ รอบแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปตั้งไว้ในศาลาโรงธรรมญาติโยมจะนำดอกไม้ที่เก็บ มาจากป่าไปวางไว้ข้างๆ ธรรมมาสน์ที่จะใช้เทศน์และชิงผ้าพะเหวดรอบศาลาโรงธรรม

หลังจากแห่พะเหวดเข้าเมืองแล้วญาติโยมจะพากันกลับบ้านเรือนของตน เวลาประมาณทุ่ม เศษๆ ทางวัดจะตีกลอง “โฮม” ญาติโยมจะพากันมารวมกันที่ศาลาโรงธรรม ประมาณสองทุ่มพระสงฆ์ สวดประปริตมงคล หลังจากนั้นจะเป็นการเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน หลังจากฟังเทศน์จบจะมีมหรสพ เช่น หมอลำ ภาพยนตร์ ใช้ชมตลอดคืนจนสว่าง

วันรุ่งขึ้นจะเป็นพิธีการแห่ข้าวพันก้อน ประมาณ 4 นาฬิกา (ตี 4) ญาติโยมจะพากันปั้นข้าวเหนียว เป็นก้อนเล็กๆ จำนวน 10,000 ก้อน โดยใช้ไม้ก้านมะพร้าวเสียบตรงกลาง ก้านหนึ่งมีประมาณ 10 ก้อน ใส่ถาดไปถวายพระอุปัชฌาย์ที่วัดแล้ววางข้าวพันก้อนไว้ตามธงหรือภาชนะที่จัดไว้เมื่อแห่ข้าวพันก้อนเสร็จ ก็ประกาศเชิญเทวดา และอาราธนาอิมันต์พระเทศน์สังกาสเสร็จแล้ว อาราธนาเทศน์มหาชาติ พระจะเทศน์ มหาชาติตลอดวันตั้งแต่เช้าจนค่ำ โดยเริ่มต้นจากกัณฑ์ศุภพรจนถึงนครกัณฑ์ เมื่อเทศน์จบเป็นอันเสร็จพิธี ซึ่งถือว่าผู้ได้ฟังเทศน์มหาชาติจบภายในหนึ่งวันจะได้ผลานิสงส์มา

นอกจากนี้ในวันฟังเทศน์มหาชาติในท้องถิ่นอีสานจะมีการแห่กัณฑ์หลอน กัณฑ์หลอน คือ กัณฑ์เทศน์ที่ไม่ได้จองไว้ล่วงหน้าและไม่ได้อยู่ใน 13 กัณฑ์ ซึ่งจะมีเจ้าภาพเป็นเจ้ากัณฑ์กัณฑ์หลอนเป็น กัณฑ์หลอนเป็นกัณฑ์เทศน์ที่ชาวบ้านร่วมกันจัดขึ้น ซึ่งชาวบ้านจะจัดหาเครื่องไทยทานต่างๆ และเงิน ซึ่งเป็นธนบัตรใบละ 20, 50, 100, 500 หรือ 1,000 คีบด้วยไม้ไผ่และนำไปเสียบที่ต้นกล้วย พร้อมปัจจัย อื่นๆ แล้วพากันแห่ไปที่วัด โดยมีการจัดขบวนแห่ ประกอบไปด้วยกลองยาว ฉิ่ง ฉาบ ฯลฯ และพ้องรำกัน อย่างสนุกสนาน เมื่อถึงวัดจะเวียนขวารอบศาลาโรงธรรม 3 รอบ แล้วนำกัณฑ์หลอนไปถวายพระภิกษุ ที่กำลังเทศน์อยู่ขณะนั้น

ฮีตที่ 5 บุญสงกรานต์หรือบุญเดือนห้าหรือบุญสงน้ำ

บุญสงกรานต์ของภาคอีสาน กำหนดทำขึ้นในวันที่ 13, 14 และ 15 เมษายนของทุกปี

พิธีกรรม

วันที่ 13 เป็นวันเรียกว่า “มื่อสังขารล่อง” เป็นวันเริ่มต้นด้วยการทำความสะอาดพระพุทธรูป และวัตถุมงคล แล้วสงน้ำพระพุทธรูปด้วยน้ำอบน้ำหอม

วันที่ 14 เป็นวันที่เรียกว่า “มื่อเนา” เป็นวันหยุดควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดา

วันที่ 15 เรียกว่า “มื่อสังขารขึ้น” เป็นวันขึ้นปีใหม่ ในวันนี้ควรทำบุญตักบาตร รดน้ำขอพร จากบิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย หรือผู้ใหญ่ ที่เคารพนับถือและยังมีชีวิตอยู่ จากนั้นควรปล่อยนกปล่อยปลา เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ในวันนี้บางแห่งมีการก่อเจดีย์ทรายที่วัด โดยก่อเป็นทรายกององค์เล็กที่ ล้อมรอบแทนสี่พันพระธรรมชั้น แต่ในปัจจุบันบางที่การก่อเจดีย์ทรายมักก่อเจดีย์องค์ใหญ่องค์เดียว ปักเทียนไว้ตรงยอดเจดีย์และตกแต่งด้วยธงสามเหลี่ยมเล็กๆ

ฮีตที่ 6 บุญบั้งไฟ (บุญเดือน 6)

บุญบั้งไฟหรือบุญเดือน 6 เป็นบุญที่สร้างขึ้นเพื่อบูชาพญาแถน (เทวดาผู้บันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล) เป็นพิธีกรรมซึ่งนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ บั้งไฟเป็นเครื่องบูชาที่จะไปเดือนพญาแถนว่าชาวโลกยังให้ความเคารพนับถือบูชาเสมอขอบันดาลให้ฝนตกลงมาด้วย

พิธีกรรม

ก่อนถึงวันงานจะมีการจัดเตรียมบั้งไฟ ซึ่งต้องใช้เวลารวบรวมเป็นเดือน โดยชาวบ้าน วัด และโรงเรียนจะร่วมกันทำบั้งไฟขึ้น โดยจัดเตรียมขี้หม้อ (ดินปืน) โดยการจัดหาขี้เกียจ (ดินปะสัว) นำมาผสมกับถ่านไม้แล้วตำให้ละเอียด ขี้หม้อ (ดินปืน) จะเกี่ยวกับขนาดของบั้งไฟ 2 ขนาด คือบั้งไฟหมื่นจะบรรจุขี้หม้อ (ดินปืน) หนัก 12 กิโลกรัม และบั้งไฟแสนจะบรรจุขี้หม้อ (ดินปืน) หนัก 120 กิโลกรัม นอกจากขี้หม้อ (ดินปืน) แล้วยังมีตัวบั้งไฟ หางบั้งไฟ (ขาบั้งไฟ) ปัจจุบันใช้ท่อพี.วี.ซี หางบั้งไฟ (ขาบั้งไฟ) จะใช้ไม้ที่มีน้ำหนักเบาและนิยมทำหางสั้น เพื่อบั้งไฟจะได้ขึ้นสูงๆ อุปกรณ์ตัวบั้งไฟ เมื่อก่อนใช้ซากไม้ ยาวๆ และแรงคนในการตำให้ขี้หม้อ (ดินปืน) ในเลาบั้งไฟอัดแน่น ปัจจุบันใช้เครื่องอัดไฮโดรริก ถ้ายัดอัดแน่นบั้งไฟยิ่งจะขึ้นสูงและนาน ส่วนค้ำบั้งไฟ (หางบั้งไฟ) คือร้านหรือเวลาที่จะจุดบั้งไฟ ถ้าเป็นบั้งไฟขนาดใหญ่จะทำสูง ถ้าเป็นบั้งไฟขนาดเล็กจะทำต่ำ สถานที่ต้องเป็นโล่งกว้าง ไปมาสะดวกและห่างไกลบ้านคน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายจากการจุดบั้งไฟ

การทำบุญจะทำการกัน 2 วัน คือ วันโสม (วันรวม) และวันจุดในวันโสมหมู่บ้านต่างๆ จะนำบั้งไฟมารวมกัน โดยตกแต่งประดับประดาบั้งไฟให้สวยงาม เรียกว่า “เอ้บั้งไฟ” และมีการประกวดบั้งไฟและขบวนแห่ด้วย ส่วนวันจุดเป็นการนำบั้งไฟไปจุดแข่งขันกัน การละเล่นในงานบุญบั้งไฟจะเน้นความสนุกสนาน มีการร้องรำทำเพลงและการละเล่นสองแง่สองง่ามที่เน้นในเรื่องเพศ มีการทำรูปอวัยวะเพศ เพราะเชื่อว่าถ้ายังเล่นสนุกปรกโลก จะยิ่งทำให้ฝนตกลงมามาก ซึ่งจะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

ฮีตที่ 7 บุญข้าชะ

บุญข้าชะ หรือ ตรงกับภาษาไทยภาคกลางว่า “การชำระ” เป็นบุญที่สร้างขึ้นเพื่อปัดรังควานขับไล่เสนียดจัญไร ภูมิพิศจากออกจากหมู่บ้านและบุขามเหศักดิ์หลักบ้าน บางแห่งเรียก “บุญเบิกบ้าน” “บุญบ้าน” หรือ “บุญคุ้ม”

พิธีกรรม

ก่อนถึงวันงานชาวบ้านจะจัดเตรียมฟาม หรือปะรำพิธี หรือถ้าหมู่บ้านใดมีศาลากลางบ้านจะใช้ศาลากลางบ้านเป็นที่ประกอบพิธี ผู้ชายจะเตรียมด้ายสายสิญจน์ผูกยึดกับต้นกล้วย 4 ต้น ซึ่งทำเป็นเสาและโยงขึงยาวไปหาหลังคาบ้านทุกหลังจนครบ พร้อมกับจัดอาสนะสงฆ์ บาตร กระโถน โต๊ะหมู่บูชา เสือตาลปัตร เครื่องอุปกรณ์ถวายพระ ส่วนผู้หญิงจะเตรียมผ้ายผูกแขน เครื่องไทยทาน ถาดมวงคลที่มีเงินหมากพลู บุหรี่ ดอกฝ้าย ดอกไม้ กรวดทราย ธูปเทียน ทำความสะอาดบริเวณ

เมื่อถึงวันงานทนายกวัด (ไวยาวัจกร) จะไปนิมนต์พระจำนวน 4-9 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเช้าและถวายภัตตาหารแต่ตามพิธีกรรมเดิมที่ปฏิบัติจะเจริญพระพุทธมนต์ตอนเย็นปัจจุบันลดขั้นตอนจากตอนเย็นมาเจริญพระพุทธมนต์ตอนเช้า ถ้าเจริญพระพุทธมนต์ตอนเย็นจะถวายภัตตาหารตอนเช้า

หลังจากถวายภัตตาหารแล้วพระสงฆ์จะประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้กับชาวบ้านที่ไปร่วมงาน คนเฒ่า คนแก่ จะนำผ้ายที่ผ่านการเจริญมงคลแล้วผูกแขนให้กับลูกหลาน ส่วนกรวดทรายหรือหินลูกรังพระหรือพ่อชะง้า (ผู้มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรม) จะนำไปหว่านไว้รอบๆ หมู่บ้าน บางแห่งหว่านขึ้นบนหลังคาบ้าน บางแห่งหว่านไว้เฉพาะทางเข้าหมู่บ้าน เพื่อป้องกันผีหรือสิ่งจัญไร



ในการทำบุญชำส่นอกจากจะเป็นการทำบุญเพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากบ้านแล้วยังเป็นการเลี้ยงผีปู่ตา (ผีประจำหมู่บ้าน) โดยมีชะง้าเป็นผู้ทำพิธีและสื่อสารกับผีปู่ตา การบูชาผีปู่ตาเพื่อให้ผีปู่ตاپกป้องรักษาดูแลให้อยู่เย็นเป็นสุข

ฮีตที่ 8 บุญเข้าพรรษา

บุญเข้าพรรษากำหนดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นช่วงที่พระสงฆ์จำพรรษาไม่ไปค้างแรมที่ไหน ชาวอีสานเชื่อว่าการทำบุญในวันเข้าพรรษาจะได้กุศลมาก

พิธีกรรม

ก่อนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ทายกวัด (ไวยาวัจกร) หรือผู้ใหญ่บ้านจะประกาศให้ชาวบ้านทราบ เพื่อจัดเตรียมเครื่องไทยทานและเทียนเข้าพรรษา บางที่มีการหล่อเทียนและตกแต่งประดับกันอย่างสวยงาม

เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ชาวบ้านจะพากันนำเทียนแห้งไปถวายวัดมีการประกวดต้นเทียน ขบวนแห่ ฟ้อนรำ มีการละเล่นพื้นบ้านประกอบ พวกผู้หญิงจะพากันเตรียมอาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ ปัจจายไทยทานที่จำเป็นไปถวายพระ เช่น ไตรจีวร (ผ้า 3 ผืน) ยารักษาโรค ผ้าห่ม ที่นอน ตะเกียง รูปเทียน โดยเฉพาะเครื่องสำหรับให้แสงสว่างคือรูปเทียน ตะเกียงน้ำมัน ซึ่งขาดไม่ได้ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีไฟฟ้าใช้ แต่ก็ยังมีการรักษาจารีตเดิม คือ การถวายตะเกียงน้ำมัน รูปเทียน นอกจากนี้ยังมีการถวายผ้าอาบน้าฝนให้พระภิกษุสงฆ์ด้วย

ฮีตที่ 9 บุญข้าวประดับดิน

บุญข้าวประดับดินทำขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เพื่อเป็นการให้ทานแด่ผีบรรพบุรุษ และเพื่อเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งข้าวประดับดิน คือ ข้าวและของคาวหวานพร้อมทั้งหมากพลู บุหรี่ ห่อด้วยใบตองกล้วยแล้วกลัดหัวท้าย นำไปวางไว้ตามพื้นดินซึ่งเรียกว่า “ข้าวห่อน้อย”

พิธีกรรม

เริ่มจากวันโฮม คือ วันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะเตรียมอาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ เพื่อทำบุญทำทานและเตรียมห่อข้าวห่อน้อย เท่าจำนวนญาติที่ล่วงลับและส่วนหนึ่งจะห่อเผื่อผีไม่มีญาติด้วย

พอรุ่งเช้า คือ วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ตอนเช้ามืด เวลาประมาณ 4-6 นาฬิกา ชาวบ้านจะนำห่อข้าวห่อน้อยไปวางไว้ตามพื้นดิน ข้างโบสถ์ หรือใต้โคนต้นไม้ใหญ่ หรือห้อยไว้ตามกิ่งไม้ในบริเวณวัดในเช้าวันเดียวกัน เมื่อสว่างแล้วชาวบ้านจะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศล นำข้าวปลาอาหารถวายพระ แ่ส่วนกุศลไปให้ญาติผู้ล่วงลับและผีไม่มีญาติฟังธรรมเทศนาและรับพรจากพระ ถือว่าเสร็จพิธีบุญข้าวประดับดิน

ฮีตที่ 10 บุญข้าวสาก

บุญข้าวสากทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับเปรตและญาติผู้ล่วงลับ และถวายทานแด่พระสงฆ์เช่นเดียวกับบุญข้าวประดับดิน แต่จะมีการจับสลากเพื่อถวายอาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งคำว่า “สาก” จึงเป็นคำที่มาจาก คำว่า “สลาก” นั่นเอง

พิธีกรรม

ก่อนถึงวันงานคือในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจะเตรียมอาหารคาวหวาน พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตอนเช้าชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้ ไปทำบุญตักบาตรที่วัด ถวายทานและอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับ

ต่อมาในเวลาเพล ชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานที่เตรียมไว้ไปวัดอีกครั้งหนึ่ง โดยจัดเป็นสำหรับหรือชุด เพื่อถวายเป็นสลากภัตซึ่งบางแห่งอาจจัดเป็นห่อจะถวายก็ชุดก็ได้ตามศรัทธาจากนั้นจะมีการจับสลากโดยการเขียนชื่อผู้ถวายลงในขันหรือบาตร คลุกเคล้ากันและจับขึ้นมาทีละใบ จับถูกใบใด

ก็จะมีการอ่านชื่อเจ้าของสลากพร้อมคำอุทิศส่วนกุศล พออ่านจบเจ้าของสลากจะนำสำหรับอาหารหรือห่อข้าวถวายพระภิกษุสงฆ์ ในการจับสลากนั้น บางทีอาจใช้วิธีการจับสลากชื่อพระภิกษุสงฆ์ ถ้าจับสลากได้ชื่อพระภิกษุสงฆ์สามเณรรูปใดก็นำอาหารไปถวายพระภิกษุสามเณรรูปนั้น การทำบุญข้าวสากนั้นบางแห่งชาวบ้านนิยมเอาห่อข้าวสากไปวางไว้ตามที่ต่างๆ ในบริเวณวัด พร้อมจุดธูปเทียนบอกกล่าวเปรตและญาติผู้ล่วงลับมารับอาหารและบุญกุศลที่อุทิศให้

หลังจากถวายข้าวสากและนำอาหารไปวางไว้ในบริเวณวัดแล้ว มีการฟิงเทศน์ฉลองข้าวสากและกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้เปรตและญาติผู้ล่วงลับด้วย เป็นอันเสร็จพิธีบุญข้าวสาก

ฮีตที่ 11 บุญออกพรรษา

บุญออกพรรษาทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันที่พระภิกษุสงฆ์ครบการจำพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน เพราะเชื่อว่าพระภิกษุที่อยู่จำพรรษาย่อมมีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง การได้ทำบุญกับพระภิกษุสงฆ์ ดังกล่าว ย่อมได้อานิสงส์ผลบุญมาก

พิธีกรรม

ก่อนถึงวันงานในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหาร และเครื่องไทยทานเพื่อถวายพระภิกษุสงฆ์ พอถึงวันงานคือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะพากันไปรวมกันที่วัดเพื่อทำบุญตักบาตรและถวายอาหารแด่พระภิกษุสงฆ์

จากนั้นฟิงเทศน์และมีการถวายผ้าจำนำพรรษาด้วย ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ในช่วงกลางคืนทางวัดจะมีการจุดได้ประทีปตามฮีตคองที่เคยปฏิบัติกันมา ในวันออกพรรษานี้บางท้องถิ่นมีการแห่ปราสาทผึ้งและลอยกระทงด้วย

แต่อย่างไรก็ดี การลอยกระทงในคืนวันออกพรรษานั้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565) โดยวันออกพรรษาสามารถเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า วันปวารณา หรือวันมหาปวารณา มีความหมายว่าพระภิกษุทั้งพระผู้ใหญ่และพระผู้น้อย ต่างเปิดโอกาสอนุญาตแก่กันและกัน ให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้

การปวารณา ถือเป็นข้อปฏิบัติตามพระวินัยสำหรับพระภิกษุโดยเฉพาะ เรียกว่า เป็นญัตติกรรมวาจา หรือสังฆกรรมประเภทหนึ่ง โดยจะเป็นการให้โอกาสแก่พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ร่วมกันตลอดไตรมาส สามารถว่ากล่าวตักเตือนและชี้ข้อบกพร่องแก่กันและกันได้โดยเสมอภาค ด้วยจิตที่ปรารถนาดีซึ่งกันและกัน เพื่อให้พระสงฆ์ที่ถูกตักเตือนนั้น มีโอกาสรับรู้ข้อบกพร่องของตนเอง และนำข้อบกพร่องไปแก้ไขปรับปรุงตัวให้ดียิ่งขึ้น

ฮีตที่ 12 บุญกฐิน

บุญกฐินเป็นบุญที่ทำกันในวันข้างขึ้นเดือน 12 เป็นบุญที่ถวายผ้าแด่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งชาวบ้านอีสานเชื่อว่าจะได้ผลานิสงส์มาก เพราะได้ทำบุญกับพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน

พิธีกรรม

การทำบุญกฐินนั้นผู้ประสงค์ทำบุญกฐินต้องมีการจองกฐินก่อน คือ บอกกล่าวให้ทางวัดรับรู้ และมีเวลาเตรียมรับรองในวันทอดอีกทั้งไม่ให้เป็นการทอดกฐินซ้ำกันในวันนั้น

เมื่อถึงวันทอดกฐิน ผู้ที่จะทำบุญทอดกฐินต้องเตรียมองค์กฐินที่จำเป็นต้องมี ได้แก่ ผ้าไตรจีวร (สบง จีวร และสังฆาฏิ) หรืออัฐฐบริวาร ได้แก่ ผ้าจีวร ผ้าสังฆาฏิ ผ้าสบง สายรัดประคต มัดโกนหรือมัดตัดเล็บ บาตร เข็มเย็บผ้าและธมกรก (เครื่องใช้กรองน้ำให้สะอาด) และบริวารอื่นๆ และเครื่องไทยทานสำหรับถวายพระ ซึ่งจะมีการตั้งองค์กฐินไว้ที่บ้านก่อนที่จะนำไปทอดจะมีมหรสพฉลองซึ่งแล้วแต่ทางเจ้าภาพจะจัด



พอวันรุ่งขึ้นก็เคลื่อนองค์ฐานออกเดินทางไปวัดที่จะทอดให้เวลาเลี้ยงพระเพล เมื่อเสร็จจากการเลี้ยงพระเพลแล้วจะได้ทอดกฐิน เมื่อได้เวลาทอดกฐินพระสงฆ์จะลงโบสถ์ผู้ไปร่วมงานชุมนุมกันแล้วจัดขบวนแห่ เสียงแห่ครึกครื้นไปทั่วบริเวณวัดทำประทักษิณเวียนรอบโบสถ์สามรอบแล้วจึงเข้าโบสถ์ทำพิธีถวายผ้ากฐินและอัฐบริวารเป็นเสร็จพิธี

สรุปการปฏิบัติทั้งสิบสองฮีต เหตุผลของการที่ปฏิบัติส่วนมาก คือ ทำตามประเพณี ส่วนเหตุผลของการไม่ปฏิบัติ คือ ไม่มีผู้นำปฏิบัติ นั่นคือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้นำชุมชน หรือชุมชนไม่ปฏิบัติจึงไม่มีการปฏิบัติกันนั่นเอง

ความเคร่งครัดในการปฏิบัติฮีตสิบสอง

การปฏิบัติฮีตสิบสอง บางคนปฏิบัติครบทั้งสิบสองฮีต บางคนปฏิบัติเป็นบางฮีต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลของแต่ละคน ความเคร่งครัดในการปฏิบัติก็เช่นเดียวกันบางคนเคร่งครัดมาก บางคนเคร่งครัดปานกลาง บางคนเคร่งครัดน้อย และความเคร่งในการปฏิบัติแต่ละฮีตไม่เท่ากันอีกด้วย

สรุปได้ว่าการปฏิบัติฮีตสิบสองส่วนมากมีความเคร่งครัดมากที่สุด คือ บุญกฐิน เนื่องจากเป็นวันหยุดที่คนทำงานต่างจังหวัดเดินทางกลับบ้าน และทำบุญร่วมกัน

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ฮีตสิบสอง ต่อวิถีชีวิตในชุมชน

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมในปัจจุบัน สภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือเทคโนโลยีต่าง ๆ มันก่อให้เกิดความแตกแยกทำให้ผู้คนในวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น ไม่หลงเหลือน้ำใจไมตรีต่อกันและกันได้ สามารถแยกได้ 3 ประเด็นดังนี้

1. ความมีน้ำใจไมตรีต่อกันลดลง

คือ ความมีน้ำใจไมตรี ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคล หรือในแง่สังคม วัฒนธรรม ประเพณี จึงต้องถือเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ๆ ที่จะต้องช่วยกันประคับประคอง ช่วยกันหาทางฟื้นฟู ผนวกกลมเกลี้ยงให้ดำรงคงอยู่ต่อไปอย่างไม่ขาดสาย เพราะถ้าไปแล้วคงไม่ต่างอะไรจาก “ธรรมะ” ชนิดหนึ่ง ไม่ต่างจากความรู้ที่จะช่วยให้เกิด “ความรัก” และ “ความสามัคคี”

2. สัมพันธภาพของสมาชิกครอบครัวที่เปลี่ยนไป

คือ การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นปัจจัยทำให้รากฐานของครอบครัวแข็งแรงมากยิ่งขึ้นในครอบครัว เพราะในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวสามารถเริ่มต้นได้จากเรื่องเล็กๆ เช่น การทานข้าวเย็นด้วยกัน การงดเล่นโทรศัพท์เพื่อใช้เวลาอยู่ด้วยกันให้มากขึ้น หรือจะเป็นกิจกรรมอื่นๆ หรือมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ ของคนในครอบครัวให้ไปในทางที่ดีขึ้น เช่น การเลิกใช้คำพูด, การไม่อคติ เป็นต้น

3. การเคารพนับถือกันน้อยลง

คือ การแสดงความเคารพไม่จำเป็นที่จะต้องแสดงออกด้วยการยกมือไหว้ หรือการแสดงความเคารพต่อผู้ที่มีอายุสูงกว่าเท่านั้น แต่ควรเคารพซึ่งกันและกันในเรื่องความเป็นส่วนตัว การแสดงออกทางด้านความคิดเห็น ความชอบของแต่ละบุคคล เช่น การให้พื้นที่สมาชิกในครอบครัวได้มีเวลาทำสิ่งที่อยากทำ การหยิบของที่ต้องขออนุญาตก่อนหยิบ ไม่แอบฟังเวลาคุยโทรศัพท์

ฮิตที่มีความสำคัญที่สุด

ฮิตสิบสองนั้นจะต้องปฏิบัติแต่ละฮิตในแต่ละเดือน ซึ่งทั้ง 12 เดือนนั้น ผู้ปฏิบัติแต่ละคนต่างก็ให้ความสำคัญของแต่ละฮิตไม่เท่ากัน ซึ่งเป็นทัศนะของแต่ละบุคคล ทั้งนี้การที่จะให้ฮิตใดมีความสำคัญที่สุดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติ นั้นๆ ของชุมชนด้วย

สรุป

ประเพณีทั้ง 12 เดือน ชาวอีสานโบราณถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังตั้งแต่เดือนอ้ายจนถึงเดือนสิบสอง ใครที่ไม่ไปช่วยงานบุญก็จะถูกสังคมตั้งข้อรังเกียจ และไม่คบค้าสมาคมด้วย การร่วมทำบุญเป็นประจำทำให้ชาวอีสานมีความสนิทสนมรักใคร่และสามัคคีกัน ทั้งภายในหมู่บ้านของตนและในหมู่บ้านใกล้เคียง

วัฒนธรรมของคนอีสานเป็นวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมั่นที่สุด ดีที่สุดสำหรับภูมิภาคอีสาน ซึ่งเดิมในแคว้นสุวรรณภูมิล้วนมีวัฒนธรรมแต่โบราณมา วัฒนธรรมของคนอีสานสร้างคนให้ละจากศาสนาโลก ความโกรธ ความหลง ให้ทำคุณงามความดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ของคนอีสานไว้ตามลักษณะสิบสองเดือน แต่ละเดือนมีงานประเพณีกฎเกณฑ์ ตามคติศาสนาอิสานวางไว้แต่สังคมบรรพบุรุษมา

ฮิตสิบสองของชาวอีสานส่วนที่กำเนิดของคำสอน และความเชื่อมั่นของพระพุทธศาสนา จะคล้ายกับประเพณีของชาวพุทธในสังคมอื่น ส่วนฮิตที่เกิดจากความเชื่อในเรื่องผี อำนาจลี้ลับและปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวอีสานจะมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ตามที่กล่าวมาทั้งสิบสองฮิต

บรรณานุกรม

แพรวภัทร ยอดแก้ว. (2562). *ประเพณีฮิตสิบสองของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ในเทศบาลตำบลโพธิ์มะเดื่อ อำเภอมะนัง จังหวัดนครปฐม*. งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. [11-12 กรกฎาคม 2562].

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. *ประวัติวันออกพรรษา*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<<https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/73/iid/3404>> [27 มิถุนายน 2566].

หน่อแก้ว. *เดือนสาม-บุญข้าวจี*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<<https://www.norkaew.net/พระพุทธศาสนา/ประเพณีไทย/ฮิตสิบสอง.html>> [09 มิถุนายน 2566].